

Verslag veldbezoek Peinder Mieden 14 september 2022

Aanwezig: Erik Tilma, André de Vries (gemeente Smallingerland, opdrachtgevers), Klaas Lammert Mulder, Sjoerd Sjoerdsma (Beheer Peinder Mieden, opdrachtnemers beheer), Alphons van Winden (bureau Stroming, adviseur), Gerrit Tuinstra (Landschapsbeheer Friesland), enkele bewoners van DPM en leden van de werkgroep Meerjarenonderhoudsplan DPM.

Op 24 september voor de 5^e keer sinds de aanvang van de begrazing in 2019 een veldbezoek gebracht aan de Peinder Mieden. Het ging om een tweede bezoek in 2022 om ook aan het eind van het groeiseizoen de situatie te kunnen bekijken. Er is een wat kortere ronde gemaakt dan bij de eerdere bezoeken. Tevens was een gesprek met leden van de beheercommissie van de bewoners gepland na afloop.

In het beheerplan zijn deze veldbezoeken omschreven als een ronde tbv de 'algemene gang van zaken'. Hiervoor zijn enkele parameters opgenomen die net als vorige jaren zijn nagelopen:

1. De mate van ruigte-ontwikkeling.
Vanwege de uitgangssituatie als intensief beheerd agrarisch grasland, is de bodem rijk aan voedingsstoffen en in zo'n situatie sterk kunnen ruigtekruiden profiteren bij een verandering in beheer. In het beheerplan is hierover geen eis opgenomen. Er is vanuit gegaan dat het vooral in de beginjaren kan spelen en op termijn verdwijnt.
2. De mate van bosopslag in het grasland.
Wanneer er bomen en struiken in de percelen tussen de singels kiemen vervaagt daarmee het karakteristieke singellandschap. In het beheerplan is hierover opgenomen dat houtige gewassen maximaal 10% van het terrein mogen bedekken.
3. De staat van de singels.
In welke mate groeien de singels uit en is sprake van vraat door de grazers aan de singels. Tijdens deze monitoring wordt dit op het oog bij de singels die we passeren bekeken. Naast het veldbezoek laat de gemeente de singels ook opmeten door landschapsbeheer Friesland.
4. De staat van de waterhuishouding en de mate waarin vernatting agv het afsluiten van sloten invloed heeft op de vegetaties.

In 2019 is gestart met een combinatie van jaarrondbegrazing en maaibeheer en tot aan dit veldbezoek zijn er 4 groeiseizoenen verstreken. Het gemaaid gras wordt afgevoerd om de verschraling van het gebied te bevorderen. Zodra de kans op ruigte-ontwikkeling afneemt kan overgeschakeld worden op een beheer met alleen jaarrondbegrazing zoals dit in het beheerplan is beschreven.

Stand van zaken mbt het vegetatiebeheer sinds het vorige bezoek

- De zomer van 2022 was warm en liet wat de neerslag betreft een wisselend beeld zien: februari was extreem nat, maart daarentegen extreem droog; april en mei waren iets aan de droge kant, juni was vrij nat, juli droog, augustus aan de droge kant en september aan de natte kant. Tijdens het veldbezoek was de vegetatie over het algemeen groen en waren geen verschijnselen van de voorbije zomerdroogte zichtbaar.
- In de zomer van 2022 is bijna heel het gebied, net als in andere jaren, in enkele fasen gemaaid.

- Enkele percelen zijn niet gemaaid, oa in het zuidwesten waar het water na de winter wordt vastgehouden en de vegetatie-ontwikkeling altijd traag verloopt. Ook naast het pad bij de moestuin is niet gemaaid in de strook waar bloemzaden zijn ingezaaid.
- Een perceel in het zuiden is voor het 4^e jaar op rij niet gemaaid. In het eerste jaar was dit te nat voor maai-beheer, waarna er bosopslag van elzen is opgetreden en vervolgens besloten is niet meer te maaien.
- Gedurende het groeiseizoen heeft er een kudde runderen gelopen met een maximale omvang van ca 50 dieren.
- Het gaat bij de grazers om een gemengde kudde van ossen en koeien. De verhouding stier/koe was 50 % ossen/50 % koeien.
- Door de vrij droge julimaand was het gras na het maaien niet opnieuw sterk uitgegroeid.

Overige zaken mbt inrichting

- In het zuidwesten is een lage, brede dam aangelegd waar het fietspad over zal worden aangelegd. Hiervoor is de grond uit het gronddepot gebruikt dat sinds de aanleg naast de poel lag. Het depot is nu opgeheven.

Figuur 1. Gevolgde route op een luchtfoto uit augustus 2022

Vegetatiebeheer graslanden

Maaibeheer en graasbeheer

Het uitgangspunt van het beheer is dat de openheid van het gebied is gewaarborgd en ruigte niet de overhand krijgt. In het beheerplan is opgenomen dat de kruidenrijke grazige vegetatie niet hoger zal worden dan ca 50 cm. Daarom is afgesproken om eerst een aantal jaren jaarlijks 1 maal te maaien, en het maaisel af te voeren, zodat de bodem kan verschralen en de kans op ruigtevorming wordt beperkt. Uiteindelijk zal overgestapt worden op alleen nog begrazingsbeheer met een natuurlijke, vrij levende kudde die permanent in

het gebied aanwezig is en is het de bedoeling dat er slechts lokaal wordt gemaaid om te veel aan bosvorming te voorkomen.

Volgens de beheerders groeit het gras inmiddels veel minder uitbundig dan in het eerste jaar en de opbrengst aan maaisel bedraagt nu nog maar de helft van die in het eerste jaar. Een duidelijke aanwijzing dat de vermindering van de voedselrijkdom merkbaar is.

In het grasland zijn tijdens het veldbezoek geen bijzonderheden waargenomen. Vrijwel alle percelen zijn in de zomer gemaaid en deze hebben hun open karakter. Enkele percelen die vorig jaar vanwege de natte zomer niet waren gemaaid en tijdens het bezoek in april wat ruiger waren, zijn nu weer wel gemaaid en wijken nu niet af van de andere percelen.

Op de meeste percelen is het grasland nog steeds vrij eenvormig van structuur, maar dat is ook te verwachten. Omvorming naar natuurlijk grasland neemt vaak vele jaren (5-10 of nog langer) in beslag. Alleen op de plaatsen waar lang water blijft staan zijn ook andere plantensoorten gekiemd en is meer variatie.

Perceel in het zuiden (bij nr 2) dat een goede indicatie geeft van de huidige situatie.

Ter vergelijking hetzelfde perceel in het voorjaar van '22, toen er overjarige grassen stonden omdat het niet gemaaid was in zomer '21.

Op enkele percelen zijn bomen opgekomen; dit zijn dezelfde als tijdens de vorige veldbezoeken. Het meest in het oog springt de ontwikkeling bij het perceel met nr. 3. Hier is

al vier jaar niet gemaaid en de elzen die hier in het eerste jaar zijn gekiemd zijn nu ca 3 tot 4 m hoog. Ook op de satellietfoto (fig 1) zijn de bomen goed te zien. Er is hier duidelijk sprake van bosvorming; al blijven er ook grote open plekken aanwezig tussen de bomen. De bomen zijn vooral gekiemd langs de greppels die door het perceel open, waardoor het als het ware nieuwe singels zijn geworden; alleen staan ze dicht op dan de bestaande singels. Het andere perceel waar in vorige jaren bomen stonden (bij nr. 5) is wel grotendeels gemaaid in 2022 op een klein deel na waar de bomen zijn gekiemd.

Perceel met opslag van elzen bij nr. 3 op figuur 1. De bomen vormen als het ware een nieuwe singel. Ook het gras is hier sinds aanvang natuurbeheer in 2019 niet gemaaid.

Hetzelfde perceel als de foto hierboven in het voorjaar van 2022. Het gras is duidelijk korter dan vóór de winter zoals de foto uit het najaar laat zien. In de winter grazen de runderen het overjarige gras deels weg. Ook grazen hier vaak reeën.

Singelbeheer

Afspraak is dat de singelstructuur behouden blijft. In het beheerplan is hierover vastgelegd dat singels niet mogen uitvallen door sterfte van de bomen (bv na vraat) of dat ze zich sterk verbreden en de singelstructuur daardoor verdwijnt. Als maximale breedte voor de singels is 15 m vastgelegd. Tijdens de ronde zijn evenals in de eerdere jaren nergens grootschalige vraatsporen aan de singels waargenomen. Ook is nergens waargenomen dat singels breder worden en zich sterk meer dan 15 m breed uitbreiden in de graslandpercelen.

In het zuidwesten zijn vanwege het opzetten van het peil twee singels een groot deel van het jaar in het water komen te staan. Inmiddels zijn deze singels deels afgestorven (ook zichtbaar op foto 1). Hier is in het beheerplan al van uitgegaan en de lengte van deze singel is elders in het gebied bij voorbaat al gecompenseerd. De bomen staan ook in een laag deel van het gebied waar de perceelscheidingen vanouds uit sloten bestaan en niet uit singels.

Singel in het zuidwesten die door het opzetten van water langdurig in het water is komen te staan en deels is afgestorven in 2022. Foto boven september 2022, onder april 2022.

Beheer waterhuishouding

Een belangrijke inrichtingsmaatregel om de diversiteit van soorten in het gebied te vergroten is de vernatting van het zuidelijke deel van het gebied. Hiervoor zijn sloten en greppels afgedamd om het neerslagwater langer in het gebied vast te houden. In de winter als het neerslagoverschot groot is, leidt dit tot nu toe ieder jaar tot water op het maaiveld.

Vanaf de winter van 2018-19 is er voor het eerst water op het land blijven staan (op locatie 1 op de kaart). Aanvankelijk ging het om een bescheiden plas, maar nadat de plaatsen waar alsnog water wegstroomde enkele decimeters zijn opgehoogd is de plas steeds groter geworden. In 2022 droogde de plas net als in de zomer van 2020 geheel op. In 2021 gebeurde dit niet en bleef deze zone agv de natte zomer, het hele jaar door gevuld met water. Behalve de plas blijven ook de sloten rondom de plas geheel gevuld met water;

evenals de sloten die in noordelijke richting doorlopen, zodat ook de percelen daar in de winter zijn vernat. In de zomer van 2022 bleef de nattigheid aanwezig tot halverwege juli, mede dankzij de natte juni-maand. In september tijdens het veldbezoek was de zone geheel opgedroogd, maar deels onbegroeid gebleven op wat pioniers na. De sloten rondom waren nog goed gevuld met water ondanks de droge zomer. In de foto's hierna een impressie van het afgelopen groeiseizoen.

In het beheerplan is opgenomen dat het plas-dras gebied ongeveer 5 ha groot zal worden. Uit een opmeting blijkt dat het gebied nu ruim 4 ha groot is. Samen met de overgangszone er rondom heen wordt de 5 ha wel gehaald.

Foto begin maart (links). Na de zeer natte maand februari was er nog veel water aanwezig, zowel in het vernattingsgebied als in de meeste sloten. Een deel van de percelen die in 2021 niet waren gemaaid zijn herkenbaar aan de gelige kleur, vanwege de afgestorven grassen. Foto begin mei (rechts). Het gras groeit overal uitbundig. De vernatting in het zuidwesten is kleiner, maar veel sloten zijn nog goed gevuld.

Foto begin juli. Na de natte junimaand is de vernattingsplek nog gevuld met water en ook in de sloten staat nog water. Er is nog nergens gemaaid. Foto begin augustus. Het grootste deel van het gebied is gemaaid, de vernattingsplek is opgedroogd na de zeer droge juli-maand. De dam voor het fietspad is aangelegd.

Foto begin september. Sinds augustus zijn er weinig veranderingen. De open plek raakt deels begroeid met pioniervegetatie.

Conclusies en acties naar aanleiding van het veldbezoek 2022

- Het vegetatiebeheer in het gebied levert 4 groeiseizoenen na de start over het algemeen de gewenste en verwachte resultaten. Er is nergens waargenomen dat de singels te sterk worden aangevreten en ook is nergens sterke verruiging van de graslanden opgetreden; wat te verwachten is bij het huidige jaarlijkse maaibeheer.
- Een aantal percelen dan in 2021 niet was gemaaid en begin 2022 ruiger waren, zijn in 2022 weer wel gemaaid en onderscheiden zich niet meer van de overige percelen.
- De singelstructuur is op het oog nog in goede staat. Nergens is waargenomen dat de singels breder zijn dan 15 m of dat er bomen uitvallen door sterfte. Een meer uitgebreide inventarisatie is en wordt gedaan door Landschapsbeheer Friesland.¹
- Op twee percelen nabij de Burmaniasloot is er opschot van elzen. Eerder is hier onderling van afgesproken dat dat zijn gang mag gaan. De bomen zijn nu ca 3 tot 4 m hoog en vormen als het ware nieuwe singels. De eis dat maximaal 10% verbossing van het gebied is toegestaan wordt hiermee echter (lang) niet overschreden.
- De structuur van het grasland is in vergelijking met de aanvangssituatie niet sterk veranderd. Het grasland wordt wel wat schraler te worden agv het verminderde voedselaanbod en het levert (volgens de beheerders) ook al de helft minder maaisel op. Separaat is in 2022 een vegetatie-onderzoek gedaan, waardoor nu vergelijking met de uitgangssituatie en het eerste jaar mogelijk is².
- De vernatting in het zuidwesten is ook in 2022 succesvol geweest. Het water bleef lang staan, waardoor re grote invloed is op de vegetatie in dit gebied. De situatie sluit goed aan bij het beeld en de omvang uit het inrichtingsplan.

Actiepunten maaibeheer/begrazingsbeheer

- Na afloop van het veldbezoek is verder doorgesproken over het beheer en wat het streefbeeld zou kunnen zijn voor het vervolg. In het beheerplan dat in principe leidend is, is afgesproken dat het gebied door middel van jaarrondbegrazing zal worden beheerd. Het huidige beheer is vooral ingezet omdat de vrees bestond voor al te sterke verruiging wanneer in een keer van intensief agrarisch beheer wordt

¹ Landschapsbeheer Friesland. 2021. Monitoring in de Peinder Mieden; resultaten 2021.

² Elodea. 2021. Vegetatieonderzoek Peinder Mieden 2021.

overgestapt op jaarrondbegrazing. Tevens zou hiermee een zekere verschraling optreden, wat de uitgangssituatie voor jaarrondbegrazing verbetert.

- Inmiddels blijkt dat de situatie in het terrein zich ontwikkelt zoals gewenst. Aan alle 4 de parameters die in de inleiding worden genoemd wordt goed voldaan. Verder blijkt uit de monitoring en de hoeveelheid maaisel dat het gebied verschraalt. Ook treedt er geen verruiging op als een jaar niet wordt gemaaid en zelfs op plaatsen waar al 4 jaar niet is gemaaid overheerst de grazige vegetatie. Bosopslag treedt hier en daar op, maar ruim binnen de afgesproken grenzen.
- Wat de ontwikkelingen betreft adviseert Stroming om niet van het beheerplan vastgelegde begrazingsbeheer af te wijken. In het gesprek na afloop van het veldbezoek bleek echter dat zowel bij de huidige beheerders als bij enkele bewoners de wens leeft om het huidige beheer met maaien en begrazen voort te zetten.
- Er is daarom afgesproken om het laatste jaar te benutten om ook ervaring op te doen met het jaarrondbegrazingsbeheer in DPM door een deel van het terrein niet te maaien. Stroming zal een voorstel doen voor het deel van het terrein waar dit wordt toegepast (zie bijlage). De kudde zal daarop worden afgestemd, omdat er in de niet gemaaide delen meer gewas zal zijn dan in de andere jaren.
- Tegelijkertijd wordt geïnventariseerd bij gemeente, bewoners (via de beheercommissie) en de huidige beheerders hoe zij het toekomstige beheer voor ogen hebben. Het gaat hierbij dan vooral om het vegetatiebeheer, want het singelbeheer en waterbeheer zijn geen punt van gesprek. Elodea zal dan ook worden gevraagd wat hun verwachting is van de toekomstige ontwikkelingen in de vegetatie.
- Het maaibeheer van de oevers van de dwarssloten en andere sloten (voor zover dat al niet gebeurt) af te stemmen op de ontwikkeling van ook hogere oevervegetatie. De sloten staan niet op de legger van het waterschap, dus hoeft deze ook niet als zodanig beheerd te worden. Ontwikkeling van opgaande oevervegetaties is daarom mogelijk.
- Van belang hierbij is dat in de splitsingsacte is opgenomen dat bewonerswensen t.a.v. inrichting of beheer moeten worden voorgelegd aan de Beheerders, die ze vervolgens incl. advies doorspelen naar de gemeente. Wijzigingen zijn vervolgens alleen mogelijk na (unanieme) instemming van de VvE.

10 februari 2022,

Bureau Stroming, Alphons van Winden

Bijlage: voorstel terreinen voor jaarrondbegrazing, dwz dat ze in 2023 niet gemaaid worden (in oranje) en gebieden die wel gemaaid worden (in groen).

